

**ASMENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS:
LAIMĖ IR GYVENIMO PRASMĖ POKYČIŲ PASAULYJE**

Parengė *Vilija Zeliankienė*

2013

Trumpas pamokų ciklo aprašas

Tema (mokiniam): *Laimė ir gyvenimo prasmė pokyčių pasaulyje.*

Tikslas:

Skatinti mokinių saviugdą: pažinti save ir įsisaugoti, ko siekia globaliame pokyčių pasaulyje; suprasti įvairias laimės ir gyvenimo prasmės sampratas etiniu, psichologiniu ir egzistenciniu požiūriais.

Klasės	Integracija
IX–X pagrindinio ugdymo III–IV gimnazijos	etika, tikyba, psichologija, filosofija, sveikatos ugdymas

Probleminiai klausimai:

Šio ciklo pamokose keliami 3 egzistenciniai klausimai:

- *Kokiu asmeniu noriu tapti, kad galėčiau gyventi besikeičiančiame, daugiakutūriniame, globaliame pasaulyje?*
- *Koks yra mano tikslas ir aukščiausias žmogaus tikslas etikos požiūriu?*
- *Kaip galiu rasti prasmę net ir ribinėse situacijose egzistenciniu požiūriu?*

Mokymo(-si) metodai:

- ✓ Didaktiniai žaidimai: „Voratinklis“ ir „Atspėk, kieno motto“.
- ✓ Pokyčių žemėlapis: „Galiu pakeisti“– „Negaliu pakeisti“.
- ✓ Vaizdo interviu iš Youtube.com peržiūra „Migracija“ ir „Tapatybė“.
- ✓ Pokalbis porose apie pokyčius, laimę ir gyvenimo tikslą.
- ✓ Darbas grupėse: „Garbės kodekso“ plakato kūrimas, atvejo analizė ir problemų sprendimas.
- ✓ Užsienio mokyklų mokinių charakterio ugdymo ir vertybių pavyzdžių pristatymas.
- ✓ Vaizdo pranešimų peržiūra: „Ambicinio tikslo medis“ ir „Loginė pasekmių šaka“.
- ✓ Individualus darbas: tikslo siekinių planavimas, gyvenimo *motto* rašymas.
- ✓ Pamokančios istorijos skaitymas ir klausymas: iš dabarties bendraamžių gyvenimo ir praeities holokausto.
- ✓ Namų užduotys kaupiant aplanką: rekomenduojamų straipsnių ir knygos skaitymas, pasirinkto esė rašymas.
- ✓ Refleksijos klausimai baigiant pamoką ir įsivertinimo klausimynas ciklo pabaigoje.

Trukmė:

6–10 pamokų ciklas po 45 min.

Turinys:

<i>Ką reiškia būti jaunu žmogumi šiandien?</i>	3 psl.
1–2 pamokos: Pokyčiai mūsų gyvenime ir pasaulyje	3 psl.
3–4 pamokos: Charakterio savybės, kurias svarbu išsiugdyti	7 psl.
<i>Laimė ir prasmė: etinės pakopos</i>	14 psl.
5–6 pamokos: Koks aukščiausias žmogaus tikslas?	14 psl.
7–8 pamokos: Žmogaus elgesio pasekmės	19 psl.
<i>Gyvenimo prasmė: egzistencinė patirtis</i>	22 psl.
9–10 pamokos: Prasmingo gyvenimo atradimas (pagal V. E. Franklį)	22 psl.

Ką reiškia būti jaunu žmogumi šiandien?

1–2 pamokos

Tema: *Pokyčiai mūsų gyvenime ir pasaulyje.*

Uždaviniai: Atlikdami mokymosi veiklas pamokoje ir namie mokiniai:

- paaiškins gyvenamojo laiko ir vietos, jų kaitos patyrimo prasmę jaunam žmogui;
- įvardys 2–3 reikšmingus gyvenimo pokyčius, kurie priklauso nuo paties asmens daromų sprendimų arba nepriklauso;
- apibūdins *migracijos* ir *globalizacijos* reiškinius bei įvertins jų įtaką individui.

Mokymosi priemonės:

Mezgimo siūlų kamuolys, plastikinis 0.5 l. butelis su vandeniu ir žirkklės „voratinkliui“. IKT priemonės vaizdo interviu demonstracijai „Migruojantys paukščiai: migracija“ bei interneto prieiga: <http://www.youtube.com/watch?v=2eXmORoQA3w>
Maži spalvoti lipnūs lapeliai „Minčių žemėlapiui“.

Šaltiniai (mokytojui):

- ✓ *Globalizacija (lietuviškas)*. Dialogas su Michael'u Laitman'u. Prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=ykoabJAOd7M>
- ✓ Bauman Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa, 2002.
- ✓ Z. Baumanas: *sunku būti žmogumi šiandien*. Prieiga per internetą: <http://www.diena.lt/naujienos/grozis-ir-sveikata/z-baumanas-sunku-buti-zmogumi-iandien-411504/psl-1>

Mokymosi veikla:

- „*Voratinklio*“ *žaidimas*. Mokytojas pasisveikina ir pakviečia mokinius atsistoti sudarydami ratą. Laikydamas siūlų kamuolį kiekvienas skatinamas pagalvoti, kokie svarbūs pokyčiai įvyko asmeniniame gyvenime ir mokyklos, kaimo/miesto aplinkoje per pastaruosius metus. Įvardijęs bent vieną reikšmingą pokytį, mokytojas meta kamuolį kuriam nors mokiniui, bet pasilieka laikyti siūlo galą. Tuomet mokinys įvardija pokyčius ir meta kamuolį kitam, nepaleisdamas siūlo ir t.t. Sukuriamas „voratinklis“, kuris vaizduoja santykius ir globalų pasaulį kaip vieningą sistemą.
Mokiniai stebi, kas atsitiks, jei „voratinklio“ centro apačioje pririšamas buteliukas su vandeniu, kuris vaizduoja galimus sunkumus, o paskui siūlas nukerpamas bet kurioje vietoje: *koks įvyksta pokytis?*..
- *Vaizdo įrašo peržiūra* „Migruojantys paukščiai: migracija“ (pasaulio lietuvių menininkų interviu migracijos tema arba kito vaizdo įrašo apie jaunimo asmeninę patirtį, trukmė 8 min.). Mokytojas parašo lentoje klausimą: *Ką reiškia būti jaunu žmogumi šiandien?*
- *Pokalbis*: mokiniai porose išsako savo nuomonę šiuo klausimu, dalijasi patirtimi apie gyvenimo pokyčius.
- *Pokyčių žemėlapis*. Žmogaus gyvenimo istorija kupina įvykių, kurie kartais būna džiaugsmingi, o kartais – sunkūs išbandymai. Kiekvienas mokinys gauna po du skirtingų spalvų lapelius ir parašo savo mintis: *Aš galiu pakeisti... Negaliu pakeisti...* Lapeliai suklijuojami lentos dviejose pusėse, brėžiant linijas tarp panašių minčių, tos mintys gali

skilti į smulkesnes. Toks darbas panašus į pokyčių žemėlapi, kuriuose įrašytos mokinių mintys. Visi gali prieiti ir perskaityti, ką parašė bendramoksliai.

- **Darbo grupėje apibendrinimas.** Mokytojas lentos apačioje po „minčių žemėlapiu“ parašo apibendrinamąją mintį ir sujungia ją su mokinių atskiromis mintimis. Pavyzdžiui: *Norint būti laimingu žmogumi šiuolaikiniame pokyčių pasaulyje svarbu išsiugdyti: mąstymo atvirumą įvairovei, gebėjimą lanksčiai planuoti, supratimą apie pasaulį kaip vieningą sistemą ir kt.*
- **Namų darbas.** Mokiniam siūloma paskaityti trumpą straipsnį apie Z. Baumaną arba pažiūrėti dokumentinį filmą *Z. Baumanas: sunku būti žmogumi šiandien* (žr. interneto nuorodas aukščiau). Kodėl žymus sociologijos profesorius teigia, kad gyvenimas yra neįtikrintas? Pagrįskite, ar sutinkate/nesutinkate su jo teiginiu: „sunku būti žmogumi šiandien“.

Praktiniai patarimai / galimi sunkumai:

Suolai klasėje turėtų būti sustatyti taip, kad mokiniams būtų erdvės sustoti ratu ir vaikščioti.

Žiūrint vaizdo įrašą apie migraciją mokytojui nereikėtų šio reiškinio vertinti nei „už“, nei „prieš“, kadangi tai asmeninė kiekvieno menininko – interviu dalyvio patirtis.

Mokiniai taip pat neturėtų komentuoti ar kritikuoti bendraklasių išsakytų ar parašytų minčių apie gyvenimo pokyčius.

Mokinių refleksija:

- *Kokius gyvenimo pokyčius pats išgyveni ne vienas, kuriuos paminėjo ir kiti?*
- *Kiek migracija daro įtakos mūsų gyvenimui?*
- *Kurią „žemėlapyje“ parašytą mintį įsidėmėjai, o, galbūt, Tave nustebino?*
- *Ar gali save vadinti laimingu jaunu žmogumi šiandien?*

Priedas

DIENA.lt

Z. Baumanas: sunku būti žmogumi šiandien

Tomas Ruseckas
Paskelbta 2012-03-01

Evaldo Butkevičiaus nuotr.

Praėjus šiek tiek daugiau nei dvejiems metams, į Kauną sugrįžo sociologijos guru Zygmuntas Baumanas. Kaip ir pridera filosofui, profesorius pasirodė novatoriškai – nauja būties forma: skaitmeniniu būdu.

Kerintis Z. Baumanas

Kauniečiai tapo vienas iš pirmųjų, kurie turėjo galimybę dalyvauti „Sunku būti žmogumi šiandien“ filmo peržiūroje ir diskusijoje su jo autoriais apie gyvąjį šių dienų sociologijos klasiką.

2009 m. filmo prodiuseris Grzegorz Lapiarzas aplankė profesorių jo namuose Anglijoje, kad padarytų Z. Baumano portretinę nuotrauką. Kūrėją iškart sužavėjo nuo Z. Baumano sklindanti vidinė šiluma, jo asmenybės gilumas, išmintis ir charizma. Taip atsirado idėja, kuri po dvejų metų virto kūnu.

Per kūrybinį procesą G. Lapiarzas ir režisierius Bartekas Dziadoszas keliavo su filosofu į jo skaitomas paskaitas Lietuvoje, Ispanijoje, Austrijoje, Slovakijoje, Vokietijoje ir Lenkijoje. Filmas – tai ne tik profesoriaus skaitomų paskaitų akimirkos, bet ir neformalus interviu, Z. Baumano kolegų, bendraminčių, draugų, giminių refleksijos.

Pernai Lietuvoje savo paskaitas skaitęs profesorius sulaukė anšlago, todėl ne mažesnio susidomėjimo galima buvo laukti ir per jo filmo peržiūrą. Kaip teigia filmo režisierius B. Dziadoszas, Z. Baumanu žavimasi ne tik gimtojoje Lenkijoje, kurioje jis tapęs nacionaliniu herojumi, bet ir Jungtinėje Karalystėje, Italijoje ir net tolimojoje Brazilijoje. Tuo įsitikinti leidžia užfiksuoti filmo momentai, kuriuose susitikimo su profesoriumi laukia minios žmonių su fotoaparatais rankose ir spindinčiomis akimis. Niekada nepagalvotum, kad tie žmonės trokšta išgirsti mokslininką, o ne pasaulinio garso roko grupę.

Anot filmo pristatyme dalyvavusio profesoriaus Leonido Donskio, Z. Baumanas yra toks populiarus ne vien todėl, kad yra puikus teoretikas. Z. Baumanas turi nenusakomai stiprų jausumą,

jis kiekvieną dieną tiria gyvenimą, o šis egzaminuoja jo teorijas. Gyvenimas tampa sociologijos dalimi, kaip sociologija tampa gyvenimo dalimi. Pasak L.Donskio, daugelis mokslininkų nutolsta nuo visuomenės arba, kitaip sakant, išlaiko tam tikrą distanciją. Mes juos įsivaizduojame sėdinčius apsivertusius knygomis ir bendraujančius su savo kolegomis. To tikrai negalima pritaikyti Z. Baumanui. Profesorius visada yra gyvenimo centre, todėl jis taip puikiai gali nuspėti ateitį ir analizuoti dabartį.

Gyvenimo neužtikrintumas

Kaip pastebi profesorius L. Donskis, šis filmas yra apie gyvenimą, ir to negalima nuginkčyti. Viena iš filmo epizodų Z. Baumanas vaizduojamas kaip šeimos žmogus. Profesoriaus dukra, sėdėdama su tėvu kavinėje, dalijasi vaikystės atsiminimais, kuriuose jai, penkiametei mergaitei, leidžiama pabandyti rūkyti cigarą ir taip atbaidoma nuo rūkymo.

Kitame epizode Z. Baumanas atskleidžiamas jau kaip sociologijos genijus: britų politologas Nealas Lawsonas dėsto, kad Z. Baumanas mums pasako visą tiesą, kuri dažniausiai yra liūdnas ir gana desperatiškas, bet tikslus mūsų pasaulio atvaizdavimas. Tokiu metodu filmo režisierius stengiasi sulieti Z. Baumano sociologiją su asmeninėmis jo gyvenimo linijomis, iliustracijoms pasitelkdamas nepakartojamus Europos vaizdus.

„Sunku būti žmogumi šiandien“ filmo kūrėjai kaip pagrindinę temą išskiria Z. Baumano žmogaus neužtikrintumo teoriją. Anot paties profesoriaus, mes dabar bijome ne neužtikrintumo ir nepastovumo, o suvokimo, kad neužtikrintumas atėjo čia ilgam. Šis terminas susideda iš nemokšiškumo ir bejėgiškumo.

Nemokšiškumas neleidžia suprasti situacijos, o jei net ją suprastume, bejėgiškumas nesuteikia įrankių jai suvaldyti. Galiausiai kiekvienas iš mūsų imasi ieškoti individualių sprendimų socialiai sukurtoms problemoms spręsti. Žinoma, su neužtikrintumu kartu seka ir globalizacijos, žmogaus identiteto nesaugumo, vartotojiškos visuomenės problemos.

Filme nesurasite visų atsakymų į profesoriaus iškeltus klausimus. Jie ne tik netilptų į pilnametražį filmą: vienam atsakymui greičiausiai neužtektų net kelių kino juostų. Pamačius šį kūrinį, galima pajusti profesoriaus genialumą ir sklindančią kerinčią energiją. Tai filmas apie gyvenimą, nes sociologija tapo jo dalimi, o gyvenimas – jos.

3–4 pamokos

Tema: *Charakterio savybės, kurias svarbu išsiugdyti.*

Uždaviniai:

- Mokiniai, dirbdami grupėmis ir pasinaudodami užsienio mokyklų *vertybių ir charakterio dorybių pavyzdžiais*, sukurs „Garbės kodeksą“ išskirdami bent 5 savybes, kurias ugdysis visus mokslo metus.
- Pristatys „Garbės kodekso“ plakatus kitiems bendramoksliams ir paaiškins kiekvienos savybės reikšmę siekiant tapti laiminga XXI a. asmenybe, pažinti ir gerbti save.

Mokymosi priemonės:

Didelio formato popieriaus lapai plakatui „Asmenybės garbės kodeksas“.

Spalvoti flomasteriai, rašymo priemonės, lipni juosta.

IKT vaizdo interviu demonstracijai „Migruojantys paukščiai: tapatybė“ bei interneto prieiga:

<http://www.youtube.com/watch?v=WActfOaM4nw>

Spausdinta dalijamoji medžiaga mokiniams (žr. *priedus*).

Šaltiniai:

- ✓ *Etikos ir charakterio formavimo programa*. JAV Montclair Kimberley Akademija (MKA).
- ✓ *Tarptautinis bakalaureatas. Vertybių ugdymas – medžiaga mokytojui*. Prieiga per internetą: <http://www.bakalaureatas.lt/vertybiu-ugdymas-medziaga-mokytojui/>
- ✓ *Kuo siekia būti TB mokiniai?* – <http://www.bakalaureatas.lt/kuo-siekia-buti-tb-mokiniai/>
- ✓ *TB virtualus turas / Pagrindinio ugdymo programa / Ko mes mokomės?* Demonstracija internete: http://bakalaureatas.lt/virtualtour/flash/popup_6VIS.html
- ✓ Valonytė L. *Ar griežtas auklėjimas tiesia kelią į laimę?* Straipsnis internete: <http://www.lrytas.lt/-12994931351298421656-ar-grie%C5%BETas-aukl%C4%97jimas-tiesia-keli%C4%85-%C4%AF-laim%C4%99.htm>

Mokymosi veikla:

- *Vaizdo įrašo peržiūra „Migruojantys paukščiai: tapatybė“* (pasaulio lietuvių menininkų interviu tęsinys, trukmė 7 min.). Kiekvieną žmogų ir tautą galima apibūdinti tam tikrais bruožais, kurie sudaro *individualybę*. Istorijoje kai kurie iškilūs žmonės pasižymi ypatingomis moralinėmis ir charakterio savybėmis, jie vadinami *asmenybėmis*. Mokytojas parašo lentoje atvirą klausimą: *Kaip tapti XXI a. asmenybe?*
- *Užsienio mokinių vertybių ir charakterio dorybių pavyzdžiai*. Mokytojas siūlo pasidomėti, kokias vertybes ir charakterio dorybes puoselėja kai kurių užsienio šalių – JAV ir Tarptautinio bakalaureato mokyklų mokiniai. Suoluose sėdėdami poromis jie gali pasirinkti, skaityti ir aptarti 1 ar 2 *priede* pateiktus pavyzdžius. Mokytojas papildomai gali demonstruoti Vilniaus tarptautinės mokyklos mokinės interviu apie mokinio vertybių dosjė (žr. aukščiau 3 šaltinio nuorodą: *TB virtualus turas / Pagrindinio ugdymo programa / Ko mes mokomės?* – trukmė 1 min.). Trumpai komentuojama, kiek aktualūs užsienio mokinių vertybių ir gero charakterio dorybių pavyzdžiai, galimybės pritaikyti juos savo mokykloje.
- *Darbas grupėmis*. Mokiniai pasiskirsto į mažas grupes po 4–5, kiekviena grupė gauna didelį popieriaus lapą kurti plakatą. Mokytojas pateikia užduotį: *padiskutuokite, kokias 5–10 gero charakterio savybių svarbiausia išsiugdyti jaunam žmogui ir jas kūrybiškai pavaizduokite plakate „Garbės kodeksas“* (trukmė 15 min.).

- **„Garbės kodeksų“ pristatymas.** Plakatai pakabinami ant sienos. Kiekvienos grupės išrinktas atstovas apibūdina garbingo jauno žmogaus savybes ir paaiškina, kodėl būtent šios dorybės, jų nuomone, yra svarbios. Kai visos grupės pristato „garbės kodeksus“, mokytojas apibendrina jų darbo rezultatus: *Daugelis nusprendėte, kad svarbu išsiugdyti šias dorybes... tam, kad Jūsų gyvenimas būtų geras ir laimingas.*
- **Namų darbas.** Mokiniam siūloma paskaityti straipsnį apie Yale'io universiteto profesorės Amy Chua daug diskusijų sukėlusią knygą „Tigrės motinos kovos himnas“ (3 priedas). Tai – alternatyvus kinų požiūris į charakterio dorybių ir asmenybės ugdymą. Mokiniai gali lyginti (lietuvių, JAV ir kinų) ugdymo alternatyvas. Jei mokinys pajuto, kad kažkuri viena savybė ypatingai jam svarbi ar įdomi, jis gali gilinti supratimą ir pasirinkti rašyti esė, pvz.: ***Atsakingumas: kaip tapti XXI amžiaus asmenybe.***

Praktiniai patarimai / galimi sunkumai:

Suolai klasėje turėtų būti sustatyti taip, kad mokiniams būtų patogu dirbti grupėmis po 4–5.

Svarbu vartoti teigiamą kalbą, kad mokiniai išskirtų teigiamas savybes, o ne neigiamas.

Mokinių „Garbės kodeksai“ turi būti demonstruojami klasėje ilgiau nei vieną pamoką.

Tai daro juos prasmingais ir svarbiais. Mokiniai turėtų suprasti kiekvienos savybės reikšmę, turėtų mąstyti, kaip jie atskleidžia pasirinktą svarbiausią savybę. Tada jie gali pagalvoti, ką daryti kad toji savybė labiau atsiskleistų. Galiausiai, mokiniai turėtų imtis veiksmo ir planuoti, ką konkrečiai jie darys, kaip darys ir kada. Tam reikia skirti laiko, kad „garbės kodeksai“ taptų susitarimu visiems mokslo metams.

Mokinių refleksija:

- *Kokios savybės, Jūsų manymu, yra svarbiausios tiek mokytojui, tiek mokiniui mokykloje?*
- *Ką daryti, kad Jūsų išskirtos „garbės kodekso“ savybės labiau atsiskleistų?*
- *Nuspręskite, kokių veiksmų imsitės, kad „garbės kodeksas“ taptų susitarimu visiems mokslo metams.*

1 priedas JAV MKA Etikos ir Charakterio formavimo programa

1. Viešos moralės pagrindą sudaro asmeninis padorumas.
2. Geriausiai pasiruošiama gyventi gerai gyvenant dorai.

3. Kad sugebėtum gyventi gerą ir dorą gyvenimą, išsiugdyk gerus praktinės veiklos ir pajautos įgūdžius bei puoselėk per mokslą ir patirtį praktinį sąmoningumą. Neužtenka norėti daryti tai, kas yra teisinga. Tu turi žinoti, koks tas teisingas žingsnis, kurį tu turi žengti.

4. Būk **pagarbus**. Visada prisimink Auksinę taisyklę ir fundamentalųjį moralinį įžvalgumą, kurie leidžia suprasti, kad kitiems žmonėms turi rodyti tiek pagarbos, kiek jos trokšti gauti iš kitų.

5. Būk **draugiškas**. Kreipkis į kitus turėdamas tiek geros valios, kiek jos nori pajauti iš kitų. Būk kitiems tokiu draugu, kokiu tu norėtum, kad jie būtų tau – palaikančiu, pataisančiu, naudingu ir moraliu.

6. Būk **atsakingas** už save. Įvertink savo paties charakterį ir protą bent jau taip pat kritiškai ir rimtai, kaip kad įvertini kitų charakterį ir protą. Būk sąžiningas, vertas pasitikėjimo, tiesus ir patikimas kitiems taip, kaip pats norėtum, kad kiti tokie būtų tavo atžvilgiu.

7. Puoselėk savo supratimą apie pagrindines vertybes ir praktiškai taikyk šias vertybes:

- **Drasa (ištvėrme)**, kuri yra tarp bailumo bei beprotiškos drąsos, ydų ir tarp didžiausių susižavėjimą keliančio polinkio reaguoti veiksmais ir jausmais į *išorinius* iššūkius ir galimybes.
- **Susivaldymą** (vadovavimą sau), kuris yra tarp egoizmo bei depresijos ydų ir tarp didžiausių susižavėjimą keliančio polinkio reaguoti veiksmais ir jausmais į *vidinius* iššūkius ir galimybes.
- **Teisingumą** (teisumas, dorumas), kuris yra ir polinkis norėti daryti tai, kas yra teisinga, ir to polinkio taikymas teisingai ką nors paskirstant, atlyginant ar mainant.
- **Išmintį** (apdairumą), kuri yra puikus protinių sugebėjimų pritaikymas tokiuose veiksmuose kaip planavimas, situacijų esmės suvokimas, teisingų veiksmų numatymas ir veiksmų plano įgyvendinimas.

8. Visada prisimink apie tai, kokią naudą tau ir kitiems duoda tai, kad gyveni tokį gyvenimą, kai nebijai, kad bus atskleista tai, ką tu sakai ar darai viešai, ar privačiai. Niekas nepadaro tavo gyvenimo visuomenėje saugesnio kaip užtarnauta **integralaus** žmogaus reputacija.

MKA mokinių (6-12 kl.) ir baigusiujų MKA charakterio lūkesčiai

- **Pagarbus:** Jie bus mandagūs bendraudami su kitais, rimtai klausysis, ką jiems sako ir nekeliaklupsčiaus prieš kitus žmones bei nei nesielgs globėjiškai su jais.
- **Draugiškas:** Jie rodys gerą valią ir užuojautą santykiuose su kitais ir įgys draugų patys būdami draugais. Jie atras praktines intymumo ir santūrumo ribas bei supras dalijimosi patirtimi vertę, kai dalinsis savo pačių patirtimi ir imliai reaguos į kitų žmonių jiems perteikiamą patirtį. Jie neišduos pasitikėjimo ir neįsivels į piktavališkas apkalbas. Jie bus jautrūs kitų poreikiams ir nedelsdami pasiūlys pagalbą tuo atveju, kai turės galimybių ar sugebės ją suteikti.
- **Atsakingas:** Jie bus atsakingi moksleiviai ir bendruomenės nariai, stropiai ir laiku atliks jiems priskirtas užduotis, pareigingai lankys repeticijas ir praktinius užsiėmimus, pasisiūlys savanoriškai atlikti užduotis, kurios yra prasmingos, nors ir neatrodo, kad būtų kaip pramoga, apdairiai planuos savo laiką, pastangas ir pinigų.
- **Pasitikintis:** Jie pasitikės savo minties, veiksmų, kalbos galios, kurią jie realiai turi, panaudojimu, tačiau tuo pat metu išmintingai vertins savo trūkumus. Jie nebijos atmesti pakvietimų prisijungti prie vandališko ar kitaip kenksmingo elgesio bei atkreipti kitų dėmesį į rasistinių istorijų ar sekso juokelių kvailumą.
- **Santūrus:** Jie supras atkaklių pastangų dėka įgytos kompetencijos panaudojimo džiaugsmą ir turės pakankamai tikslų supratimą apie savo pačių apetitą ar siekius, potraukius ir būdą, interesus ir polinkius, kad taptų protingais savo laiko valdytojais ir išmintingais savo sugebėjimų ugdytojais. Jų gyvenime bus vietos atsipalaidavimui ir pramogoms, tačiau nė vienam iš šių dalykų jie neskirs viso savo laisvalaikio. Jie pakankamai gerai pažins savo būdą, kad galėtų būti apdairūs ir išmintingi pagundų ir iššūkių akivaizdoje.
- **Teisingas (garbingas):** Jų elgesys bus paremtas principais ir jie stengsis nedaryti, nesakyti ar nevertinti bei nesmerkti ko nors, ko jie nepateisintų kitus darant, sakant *ar* vertinant tokiu pat būdu ir panašiomis aplinkybėmis. Jie matys prasmę puoselėti tokią asmeninę kalbą ir elgesį, kuriuos galima būtų nuosekliai demonstruoti ir privačiame gyvenime, ir viešojoje vietoje nepakenkiant sau ar neatsiduriant nepatogioje situacijoje. Jie bus atvirti, teisingi (garbingi) ir patikimi.
- **Informuotas:** Jie apmąstys savo pačių patirtį, žinos juos supančio pasaulio veikalus/darbus ir sugebės veikti, kalbėti ir mąstyti našiai ir kūrybingai.

2 priedas

TB MOKINIO UGDOMOS SAVYBĖS

Tarptautinis bakalaureatas siekia ugdyti plačių pažiūrų žmones, kad jie jaustųsi visos žmonių bendruomenės nariais, atsakingais už planetos išsaugojimą, ir padėtų kurti geresnį ir taikesnį pasaulį.

Tarptautinio bakalaureato mokiniai siekia būti:

- **smalsūs tyrinėtojai** – žingeidūs, aktyvūs, savarankiški, siekiantys atrasti ir ištirti naujus dalykus; patiriantys mokymosi džiaugsmą. Jų noras nuolatos mokytis išliks visą gyvenimą;
- **visapusiškai išprusę** – domisi įvairiomis žmogaus veiklos sritimis, įvairiais pasaulio reiškiniiais ir procesais, nagrinėja įvairius požiūrius ir vertinimus. Taip gilina savo žinias ir plečia akiratį;

TB moksleivio ugdomos vertybės © International Baccalaureate

- **mąstantys** – kritinis mąstymas ir kūrybingumas jiems padeda išspręsti sudėtingas problemas, priimti pagrįstus ir etiškus sprendimus;
- **lengvai bendraujantys** – priima informaciją ir reiškia mintis daugiau nei viena kalba, efektyviai ir noriai bendradarbiauja su kitais;
- **principingi** – laikosi moralės normų, elgiasi dorai, sąžiningai ir teisingai, gerbia kito asmens orumą, grupės ar bendruomenės nuomonę. Prisiima atsakomybę už savo veiksmus ir jų pasekmes;
- **atviri pasauliui** – vertina tiek savo pačių kultūrą, papročius, asmeninę patirtį, tiek kitų individų ar bendruomenių nuostatas, vertybes ir tradicijas. Jiems įdomu išgirsti kitokią nuomonę, ją įvertinti. Taip jie praturtina savo patirtį ir tobulėja;
- **rūpestingi** – moka užjausti, gerbia kitų žmonių jausmus, supranta jų lūkesčius. Jaučia pareigą padėti kitiems;
- **nebijantys rizikuoti** – nebijo netikėtų situacijų, sumaniai ieško išeičių, mėgsta išbandyti naujas idėjas ir veiklą. Drąsiai gina savo požiūrį;
- **visapusiški** – suvokia, kad gerovę sau ir aplinkiniams sukurs siekdami protinės, fizinės ir emocinės darnos;
- **savikritiški** – moka įvertinti savo mokymosi patirtį, suvokia savo stipriąsias puses ir trūkumus. Mokydamiesi tobulėja.

Visos šios savybės sudaro **TB moksleivio ugdomų vertybių dosję** (angl. *IB learner profile*).

3 priedas Ar griežtas auklėjimas tiesia kelią į laimę?

Ligita Valonytė
lrytas.lt 2011-03-07

Amy Chua

Nuotrauka: Peter Z. Mahakian

... Jokių vakarėlių ar pasisėdėjimų su draugais. Jokių žaidimų ar televizoriaus. Tik patys geriausi pažymiai.

JAV gyvenanti kinė Amy Chua, dviem dukterims draudžianti bet kokią netikslingą veiklą, augina būsimašias nugalėtojas, o ne pilkšias pelytes. Ar užaugusios mergaitės bus laimingos?

Yale'io (JAV) universiteto profesorė A. Chua (48 m.), neseniai išleidusi knygą apie vaikų auklėjimą, vėl pakurstė ginčą apie tai, kuri vaikų auklėjimo priemonė yra tinkamesnė – riestainis ar botagas.

Savo knygoje „**Tigrės motinos kovos himnas**“ (*Battle Hymn of the Tiger Mother*) A. Chua atvirai rašo, kaip ji pati muštravo savo mergaites. Jos po kelias valandas per dieną turi groti pianinu ir smuiku, niekada negali užtrukti pas draugus, žaisti gali tik lavinamuosius žaidimus, o jei nusižengia, motina grasina sudeginti jų žaislus.

Kartą **jaunėlė Luisa**, būdama septynerių metų, mokėsi skambinti pianinu dainelę. Jai nesisekė. Tada mergaitė ėmė maištauti – suplėšė natas. Motina jas suklijavo ir, paėmusi dukters lėlių namelį, nunešė jį į automobilį pareiškusi, kad atiduos vargšams, jei kitą dieną duktė tobulai nepagros dainelės. Luisa dar priešinosi. Tuomet motina pagrasino neduosianti jai nei pietų, nei vakarienės, Kalėdoms Luisa negausianti dovanų, o savo gimtadienio negalėsianti švęsti ketverius metus. Moteris nedavė dukteriai atsigerti vandens, neleido nueiti į tualetą. Mergaitė pradėjo repetuoti. Kitą dieną ji grojo puikiai.

Sofia, vyresnioji Amy duktė, vaikystėje iš pykčio dažnai daužydavo pianiną. Tačiau sulaukusi 14 metų, ji jau koncertavo garsiojoje Niujorko koncertų salėje „Carnegie Hall“.

Uolumas, atkaklumas ir savikontrolė – šiais ginklais A. Chua nori apginkluoti savo vaikus, ruošdama juos pasauliui, kuriame siaučia konkurencinis karas. Amy tikina, esą „meilė ir supratimas buvo jos auklėjimo gairės“, tačiau vakarietiškos kultūros žmonės, skaitydami jos išpažintį, jaučia šaltį. A. Chua teigia, kad vakarietiški auklėjimo metodai nepadedą išauginti stiprios dvasios žmonių, tik silpnuolius. Tuo tarpu Kinija, pasak jos, pasauliui dovanoja ne pilkšias pelytes, o nugalėtojus.

JAV neramiai žvalgosi į Kiniją, kuriai jau priklauso pusė jos dolerių, ir, jei patikėsime A. Chua, – ateitis. Senasis pasaulis sutrikęs ir su baime stebi didėjančią milijardinę tautą. Kinai studentai masiškai plūsta į elitinius JAV universitetus, ir geresnių pažymių už juos niekas negauna. Įprasta, kad kinų vaikai namų darbus ruošia iki vidurnakčio, o mokytojai gali aprėkti mokinius. Žinoma, Tolimuosiuose Rytuose gyvenantys tėvai nėra beširdžiai. Ir ne visada griežtumą galima laikyti kankinimu.

Kinai, japonai, vietnamiečiai savo vaikams linki geriausio – nori išauginti juos stiprius, kad nepražūtų. „Mokymasis vaikams turi anksti tapti savaime suprantamu dalyku“, – sakė Hamberge su šeima apsigyvenusi japonė Ayumi Otsuka. Jos aštuonmetis sūnus keliasi pusę septynių ryto, kad dar iki pamokų pusvalandį pasimokytų. Keturiolikmetis sūnus vakarais sėdi prie knygų po tris keturias valandas. „Mokymasis mano sūnams – neatskiriama gyvenimo dalis“, – sakė A. Otsuka. Tačiau ji pripažino, kad tokia disciplina palieka mažai vietos kūrybingumui. Tik atsidūrusi Vokietijoje moteris sužinojo, kad individualumas – labai vertinamas dalykas. „Reikia skatinti vaikus turėti savo minčių ir puoselėti savo idėjas“, – sakė ji.

Kinės A. Chua auklėjimo metodai vokiečiams primena Wilhelmo II laikų muštrą kareivinėse. Kartu tai ir gąsdina: jų vaikams ateityje teks konkuruoti su puikiai išsilavinusiais imigrantais iš Azijos.

Tėvai nori išauginti tvirtą ir jautrų žmogų, mokantį įveikti nusivylimus, galintį pasikliauti kitais ir gebantį kurti. Tik kaip tai padaryti? Kaip paruošti mažylį ateičiai, kurios negali numatyti?

Vaikai vedami į elitinius vaikų darželius, kur jie intensyviai mokosi anglų kalbos, astronomijos, retorikos. Po to – dvikalbė mokykla, studijos Kembridže, Harvarde ar Pekine. Tikimasi, kad jaunuolis, būdamas 22 metų ir laisvai kalbantis keturiomis kalbomis, gaus gerą darbą.

Mokslininkai šią tendenciją neigia.

„Klaidinga manyti, kad vaikas tuo sėkmingiau vystysis, kuo anksčiau pradėsime jį mokyti. Vaikas priklauso ne tėvams, o sau. Jis atėjo į pasaulį ne tam, kad įgyvendintų tėvų lūkesčius, o tam, jog taptų asmenybe“, – sakė vokiečių medicinos profesorius Remo Largo.

Tėvų užduotis – pažadinti savarankišką būtybę, padėti jai atsiskleisti, bet ne muštru, o padrašinimais.

Vakarų pedagogikos ekspertai tvirtina, kad pirmaisiais gyvenimo metais vaikui labiau reikia ne pamokų, o stabilų ryšių su tėvais, saugumo jausmo ir įskiepyto gebėjimo žavėtis. Tokią savybę turintys vaikai patys nori plėsti savo akiratį, nes juos pirmyn gena noras daug ką pažinti.

Kai tėvai, skatinami ambicijų, per anksti pradeda muštruoti vaiką, jie sunaikina svarbų jo gebėjimą savarankiškai kelti klausimus. Tuo skundžiasi universitetų profesoriai.

Studentai, kurie atmintinai mokosi formules, niekada netampa išradingais darbuotojais, tik paklusniais kitų nurodymų vykdytojais. Jie neišdrįsta patys priimti sprendimų.

Daugybė tėvų atžalų gyvenimą kuria remdamiesi savo svajonėmis.

Nė vienas vaikas savo noru nebus septynias valandas per dieną su smuiku rankoje, nė vienas pusdienį nesišvaistys su teniso rakete rankoje.

Tai jie daro tik dėl pagyrimo, pripažinimo, bučinio. Tiksliau – dėl tėvų meilės.

Geriausias pasaulyje golfo žaidėjas Tigeris Woodsas, būdamas dvejų metų, pataikė į pirmąsias devynias duobutes.

Tailandietė motina jį mokė, kaip elgtis su varžovais: „Persekiok juos. Naikink juos. Griebk juos už gerklės. Kai tai padarysi, pakalbėsime apie korektišką žaidimą“.

Tigeris jos klausė. Ir tapo geriausiu golfo žaidėju.

Sulaukus 34 metų, griuvo jo santuoka dėl nesibaigiančių nesantuokinių ryšių – T.Woodsas taip ir nesugebėjo numaldyti siekio būti pripažintas. Jis neišmoko suprasti nei savo, nei kitų žmonių jausmų.

„Tie, kurie vaikystėje muštruojami, gyvenime niekada nesijaučia patenkinti, – sakė vokiečių psichiatras Markas Loeble. – Juos persekioja depresija ir vidinė tuštuma.

Daugumai tokių žmonių trūksta savarankiškumo ir vidinės ramybės, labai dažnai – susidomėjimo kitais.

Tie, kuriems šie laimėjimai verti tokios kainos, savo gyvenimo vertę matuoja pinigais, šlove, medaliais“.

Kitas kraštutinumas – taip pat blogas. Per daug lepinami ir nuo bet kokių sunkumų saugomi vaikai išauga nepajėgūs gyventi savarankiškai.

Jie išlempa ir ima manyti, kad pasaulis sukasi aplink juos. Dauguma ekspertų mano, kad vaikams reikia nustatyti ribas.

Šiek tiek disciplinos reikia – tai ugdo gebėjimą vadovauti sau ir laikytis bendrų taisyklių.

Tolimųjų Rytų šalyse taip pat vyksta diskusijos dėl vaikų auklėjimo. Japonai pradeda abejoti griežto mokymo nauda.

„Jis parentas pirmiausia mokymusi atmintinai, – sakė japonė A. Otsuka. – Moksleiviai sukaupia nepaprastai daug informacijos, tačiau tuomet mažai vietos lieka savo mintims. Mūsų vaikai nėra mokomi galvoti“.

Kinijoje daugiau kaip pusė tėvų tiki, kad jų vaikas vieną dieną gaus daktaro laipsnį, todėl jį spaudžia.

„Pasekmės – siaubingos, – sakė tyrinėtojas Xiongas Binggis. – Daugybė kinų vaikų neturi jokio mėgstamo užsiėmimo, dažnam trūksta tikėjimo savimi“.

Šaliai reikia stropios, prisitaikančios darbo jėgos <...> Jie įpratę iš kitų gauti nurodymus, ką ir kaip turi daryti.

Laimė ir prasmė: etinės pakopos

5–6 pamokos

Tema: Koks aukščiausias žmogaus tikslas?

Uždaviniai:

- Svarstydami etikos mąstytojų išvalgas mokiniai paaiškins, kokią prasmę žmogaus gyvenime užima laimė ir pareiga (pagal Aristotelį ir Kantą), suvoks gyvenimo įprasminimo pakopas.
- Naudodami *Ambicinio tikslo metodą* užsibrėš konkretų tikslą, numatys galimas kliūtis kaip iššūkius ir žinos, kokie jų tarpiniai siekiai bei atsakomybės dalis kryptingai pasiekti tikslą.

Mokymosi priemonės: IKT skaidrių ir vaizdo pranešimo demonstravimui, dalomoji medžiaga, rašymo priemonės.

Šaltiniai (mokytojai):

- ✓ Anzenbacher A. *Etikos įvadas // Laimė ir prasmė*. Vilnius: Aidai, 1995, p. 144–158.
- ✓ Taučikas T. *Ambicinio tikslo medis*. Vaizdo pranešimas, skaitytas tarptautiniame kongrese „TOC for Education“. Prieiga per internetą:
http://www.youtube.com/watch?feature=player_detailpage&v=MXLBmMdUbrA
PDF versija: http://tocforedu.lt/wp-content/uploads/2012/10/AmT_Tadas.pdf
- ✓ *TOQ for Education. Tikslo medis*. Prieiga per internetą: <http://tocforedu.lt/mastymo-irankiai/tikslo-medis/>
- ✓ Biekštaitė L. *Kada mūsų gyvenimas pagerės? Kai liausimės ieškoti kaltų ir imsime veikti teisingai*. Straipsnis 15 min.lt. 2012 m. rugpjūčio 13 d. Prieiga per internetą:
<http://www.15min.lt/ikrauk/naujiena/svarbu/kada-musu-gyvenimas-pageres-kai-liausimes-ieskoti-kaltu-ir-imsime-veikti-teisingai-515-250818>

Mokymosi veikla:

- ***Įvadinis pokalbis***. Tęsiant pamokų ciklą apie laimę ir gyvenimo prasmę, neišvengiamai kyla klausimai: *Kokią prasmę žmogaus gyvenime turi viena ar kita veikla? Ar kiekvienas žmogus gali būti doras ir laimingas? Koks yra aukščiausias žmogaus gyvenimo tikslas?*

Etikos istorijoje mąstytojai įvairiai atsakė į šį klausimą, pavyzdžiui, Aristotelis ir Kantas. Mokytojas gali pateikti šių mąstytojų citatų:

- „Laimė yra tai, kas tobula, kam pakanka savęs paties. Aukščiausias žmogui pasiekiamas gėris yra sielos veikla jai būdingos dorybės prasme. Laimė yra veiklos galutinis tikslas“ (Aristotelis).
- „Du dalykai mano sielą pripildo vis didesnio susižavėjimo ir pagarbos – žvaigždėtas dangus virš manęs ir moralės dėsnis manyje. Niekur pasaulyje, netgi už jo ribų, nėra tokio dalyko, kurį neapribojus galima būtų pavadinti geru, išskyrus vien tik gerą valią“ (I. Kantas).

Atviras klausimas mokiniams: *Koks Jūsų tikslas?* Kai mokiniai pasidalija mintimis, mokytojas apibendrina ir demonstruoja skaidrę, kokius skirtingo lygio tikslus gali kelti žmonės siekdami įprasminti gyvenimą (žr. 1 priedą).

- ***Pranešimo peržiūra „Ambicinio tikslo medis“***. Praktikos kontekste etika nėra vien teorija, bet orientuoja žmogų į veiksmų tikslingą planavimą siekiant gero gyvenimo tikslo. Todėl mokiniams prasminga pristatyti vieną iš galimų tikslingo planavimo įrankių – *Ambicinio tikslo medį*, tačiau šioje pamokoje nebus laiko plačiau aptarti pačią „Apribojimų teoriją“

(TOC for Education). Mokytojui siūloma pačiam susipažinti su Tado Taučiko pranešimu ir juo remiantis, pristatyti mokiniams TOC Ambicinio tikslo metodą (žr. aukščiau *Tado Taučiko video ar PDF šaltinį*, trukmė 24 min.).

- **Individualus planas.** Kai mokiniai susipažino su Ambicinio tikslo metodu, mokytojas skatina juos pačius bandyti suformuluoti konkretų ambicinį tikslą. Gavę dalomąją medžiagą jie pildo lentelę paeiliui atlikdami nuo vieno iki keturių žingsnių pagal ambicinio tikslo programos sandarą (žr. 2 priedus):
 1. Ambicinio tikslo formuluotė ir jo „kainos“ nustatymas.
 2. Kliūčių lentelė.
 3. Tarpinių siekių žemėlapis.
 4. Atsakomybės paskirstymo lentelė (jei tikslas jungia daugelio kitų žmonių veiksmus).
 5. Ganto grafikas – tai mokiniams per sudėtingas žingsnis, todėl nebūtina atlikti).

Praktiniai patarimai/galimi sunkumai:

Mokiniams gali prireikti mokytojo pagalbos kiekviename iš šių žingsnių: įvardyti poreikį, išskirti konkretų ir pamatuojamą tikslą, numatyti galimas kliūtis (galima pateikti jų pavyzdžių), paaiškinti, kas yra tarpiniai siekiniai (kurie padės pašalinti kliūtis), įvertinti laiko ir kitas sąnaudas.

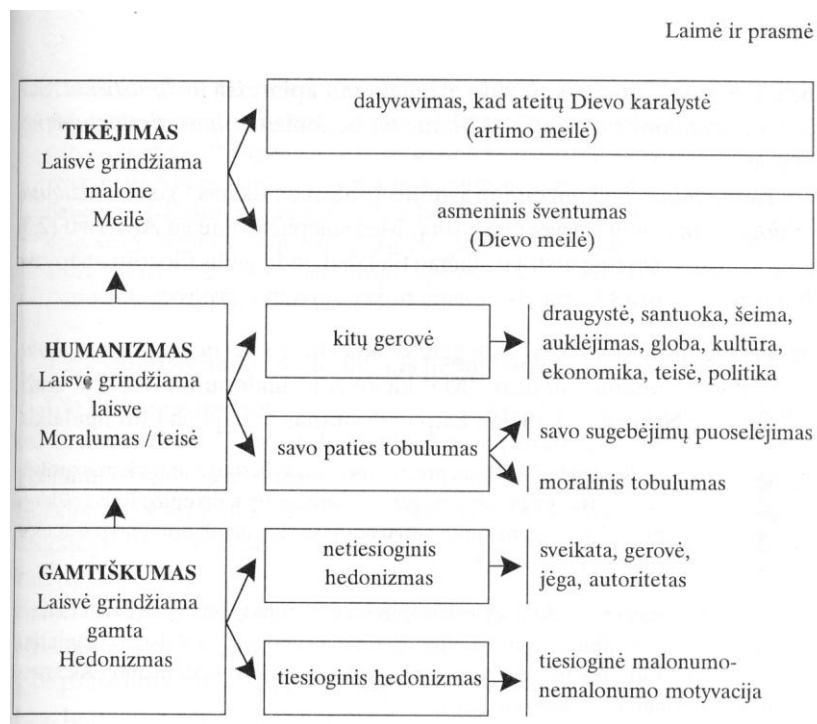
Atliekant savarankišką praktinę užduotį pavaizduoti *Ambicinio tikslo medį* jiems gali prireikti kelių pamokų.

Nereikėtų šios užduoties atlikimo vertinti formaliai. Nieko tokio, jei mokiniai netiksliai išbandys šį TOQ įrankį ugddami asmeninę kompetenciją arba nenorės pristatyti savo ambicinio tikslo medžio visai klasei.

Mokinių refleksija:

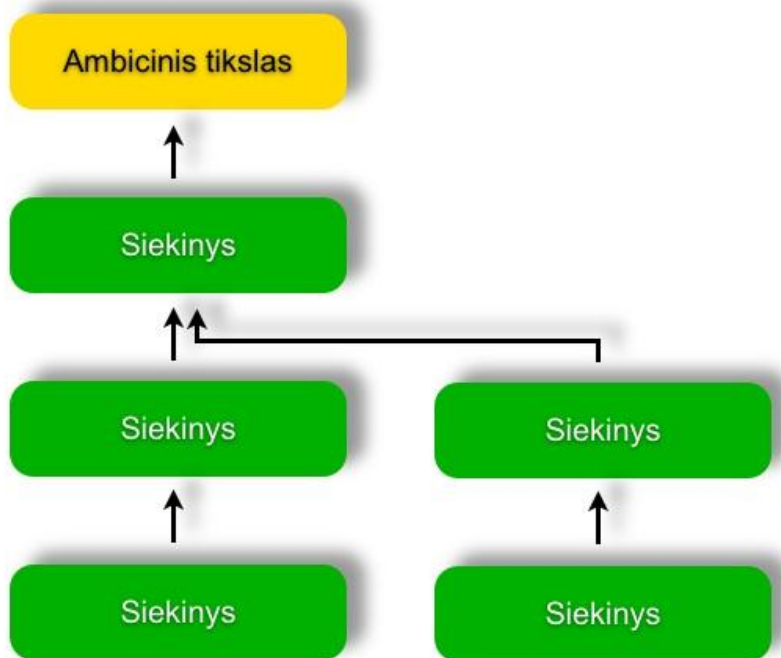
- *Prisiminkite, kaip įvairiai gali būti suprantama laimė?*
- *Kokią reikšmę Jūsų gyvenime užima pareiga?*
- *Kaip dažnai Jūsų veiksmai yra kryptingi, ar siekiate užsibrėžto tikslo?*
- *Kaip ši veikla „Ambicinio tikslo medis“ patiko /nepatiko, buvo lengva ar sudėtinga?*
- *Kiek šis metodas naudingas / nenaudingas planuoti savo ateities tikslus, numatyti galimas kliūtis ir tarpinius siekius?*

1 priedas: Žmogaus gyvenimo prasmės pakopos ir tikslai (pagal A. Anzenbacherį)

2 priedas

Ambicinio tikslo medis

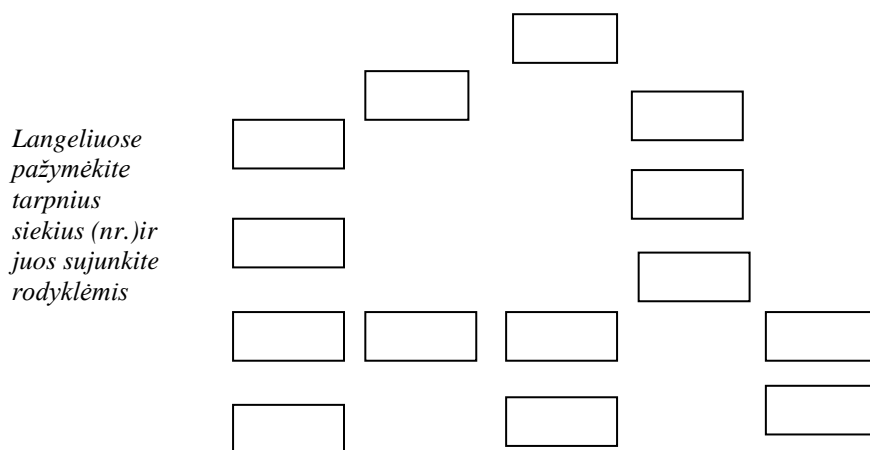

Tikslo (AmT) kliūčių – siekių lentelė

Ambicinis tikslas			
Eil.nr.	Kliūtys	Eil.nr.	Tarpiniai siekiai
1.		1.1	
		1.2	
2.		2.1	
		2.2	
3.		3.1	
		3.2	
4.		4.1	
		4.2.	
5.		5.1	
		5.2.	
6.		6.1.	

Tarpinių siekių žemėlapis

AMBICINIS TIKSLAS:

POREIKIS arba MOTYVAS

Atsakomybės paskirstymo lentelė

Tarpiniai siekliai (žymėti skaičiais)								
Atsakingi asmenys, institucijos (žymėti X)								
Mokinys								
Tėvai								
Mokytojai								
...								

7–8 pamokos

Tema: *Žmogaus elgesio pasekmės.*

Uždaviniai:

- Svarstydami bendraamžių gyvenimo istoriją mokiniai įvardins, kokios dorinės vertybės svarbios renkantis tolesnį savo gyvenimo kelią ir pagrįs, kodėl svarbi *atsakomybė* už savo poelgius.
- Taikydami *Loginę pasekmių šaką* gebės logiškai mąstyti ir grafiškai pavaizduoti bent penkias teigiamas arba neigiamas pasekmes analizuojant konkrečią situaciją.
- Mokiniai pritaikys I. Kanto kategorinio imperatyvo bent vieną formuluotę, kad padarytų tam tikras išvadas arba priimtų sprendimą.

Mokymosi priemonės: IKT vaizdo demonstracijai, vadovėlio *Etika 9/10 klasei* tekstas (žr. 1 priedą), A3 formato lapai, piešimo ir rašymo priemonės, lipni juosta.

Šaltiniai (mokytojui):

- ✓ Jasinskaitė V. *Loginė pasekmių šaka*. Prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=JAQeZUIajmc>
- ✓ *Loginė pasekmių šaka – 2. Kodėl elgiamasi blogai?* Prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=o-7ja18-Gd0>
- ✓ *TOQ for Education. Loginė šaka*. Prieiga per internetą: <http://tocforedu.lt/mastymo-irankiai/logine-saka/>
- ✓ Valmontienė R. *Vyresniųjų klasių mokinių prižasčių gyventi sąsajos su jų charakterio stiprybėmis ir subjektyviu laimingumu, kaip psichikos sveikatos ištekliais*. Magistro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20091221_142910-53394/DS.005.0.01.ETD

Mokymosi veikla:

- **Istorija iš bendraamžių patirties.** Šią pamoką siūloma pradėti perskaitant mokiniams istoriją, kuri padės jiems susimąstyti apie *veiksmų ir elgesio pasekmes* (pvz., 1 priedas – *Didžioji Agnės meilė*). Konkretaus atvejo aptarimas padeda mokiniams susikurti asmeninius, tikroviškus ryšius su pamokos tema, atsimentinti susijusias patirtis, kuriomis remiantis galima suvokti mąstymo gebėjimo svarbą numatyti elgesio pasekmes. Mokytojas gali paprašyti mokinių, kad jie papasakotų panašių bendraamžių istorijų, kada elgesys turėjo reikšmingas, galbūt, netikėtas pasekmes.
- **Pranešimo peržiūra „Loginė pasekmių šaka“.** Ugdant asmeninę kompetenciją žmogui labai svarbu išmokti iš anksto numatyti ir vertinti savo veiksmų pasekmes etiniu požiūriu. Todėl mokiniams siūloma pristatyti kitą loginio mąstymo ir elgesio pasekmių vertinimo įrankį – *Loginę pasekmių šaką*, plačiau neaptariant pačios „Apribojimų teorijos“ (TOC for Education). Mokytojas gali supažindinti su keliais pranešimais apie šį įrankį ir jais remdamasis paaiškinti mokiniams teigiamą ir neigiamą Loginės pasekmių šakos metodą (žr. *Veronikos Jasinskaitės* pranešimą ir kitą aukščiau pateiktą interneto šaltinį, trukmė 24–28 min.).
- **Darbas grupėmis.** Toliau mokiniai gali praktiškai bandyti pritaikyti mąstymo įrankį *Loginė pasekmių šaka* pasidaliję į keturias grupes. Svarstoma perskaityta bendraamžių istorija *Didžioji Agnės meilė* ir iš skirtingų veikėjų pozicijos aptariamoms galimos šios situacijos pasekmės: 1 grupė – aptaria ir piešia schemą „Agnės poelgių teigiama pasekmių šaka“; 2

grupė – „Agnės poelgių neigiama pasekmių šaka“; 3 grupė – „Tado poelgių teigiama pasekmių šaka“; 4 grupė – „Tado poelgių neigiama pasekmių šaka“ (žr. 2 priedą). Mokinių grupės pavaizduoja numatomų poelgių pasekmių grandines A3 formato lapuose ir pakabina juos ant sienos. Grupių atstovai paeiliui pristato visus keturis pavyzdžius, kiti mokiniai gali paklausti ar korektiškai komentuoti.

- **Apibendrinimas.** Paklauskite mokinių, kokias išvadas galima daryti iš nagrinėtos situacijos numatomų *Loginių pasekmių šakų*. Padėkite jiems suprasti svarbų etikos universalumo principą: „O kas atsitiks, jeigu visi taip darys?“ Paaiškinkite, kad šioje situacijoje laimė negali būti matuojama poelgių naudingumu didesniai žmonių skaičiui (jeigu mokiniai sutinka, paklauskite „O jeigu tas kūdikis būtumėte Jūs?“). Pateikite I. Kanto mintį: „Žmogus yra tikslas pats savaime, t.y. niekad niekieno (netgi Dievo) negali būti panaudotas tik kaip priemonė“.

Praktiniai patarimai/galimi sunkumai:

Suolai klasėje turėtų būti sustumti taip, kad mokiniams būtų patogu dirbti keturiomis grupėmis. Aptarimas grupėse ir pristatymai gali užtrukti ilgiau nei vieną pamoką.

Atliekant *Loginės šakos* užduotį reikėtų padėti mokiniams išvengti tipinių: a) tiksliai formuluoti poreikį/motyvą (kaip veiksma bendratimi), b) patikrinti, kad būtų priežasties–pasekmės ryšys tarp elementų, c) veiksmus užrašyti vienu ir tuo pačiu veiksmažodžio laiku.

Mokytojas turėtų vengti tokios sąvokos kaip „nepageidaujamas neštumas“ ir laikytis pozityvios nuostatos žmogaus gyvybės pradėjimo atžvilgiu. *Neigiamos pasekmės* nagrinėjamu Agnės atveju gali būti poelgiai, kurie vestų prie aborto, sportavimo ant skersinio ir kitokios rizikos jos ir vaisiaus sveikatai, blogų santykių su kitais. Pats neštumas pagal šį etikos vadovėlio tekstą vertinamas kaip *teigiama pasekmė*.

Mokinių refleksija:

- *Kodėl žmogui svarbu elgtis atsakingai ir iš anksto numatyti savo veiksmų pasekmes?*
- *Ar dažnai/kartais/retai atsitinka taip, kad Jūsų poelgiai turi pasekmes, kurių nesitikėjote?*
- *Ar pagalvojote, kaip patys elgtumėtės tokioje kaip Agnės ir Tado situacijoje?*
- *Kiek, Jūsų manymu, veiksmingas metodas „Loginė pasekmių šaka“ ir kada jį galėtumėte pritaikyti savo gyvenime?*
- *Paaiškinkite savais žodžiais, kaip suprantate I. Kanto etinį imperatyvą ir pateikite šias formuluotes atitinkančių arba neatitinkančių pavyzdžių:
„Visada elkis taip, kad tavo valios maksima (poelgis) galėtų tapti visuotiniu dėsniu“.
„Žmogus yra tikslas pats savaime ir niekad niekieno negali būti panaudotas tik kaip priemonė“.*

1 priedas

Didžioji Agnės meilė

Prie vieno iš mūsų dažnai lankomų ežerų aš sutinku Tada, įdegsį, sportišką. Aš jį vos suprantu, bet tai nelabai trukdo. Įdomu žaisti, apsimesti, tarsi aš jo nematau, laukti, kol jis įsidrąsins. Mano klasės berniukai šito niekad nepakęstų, jie pasakytų: Agne, nevaidink. Bet Tadas kitoks, jis laksto iš paskos ir naktimis su savo motociklu važinėja pirmyn atgal po mano langu. Ir tada staiga pirmasis bučinys, kuris toks keistas, atsiduoda česnaku. Neskanus, bet įdomus. Retkarčiais mes susitinkame, sūpuojamės ant oro čiužinių nendrose, kad mano tėvai negalėtų pamatyti. Tačiau mano mama akyla, ir prieš mūsų iškylą Tadas turi ateiti prisistatyti.

Nėščia, pasakė gydytojas mano mamai po to, kai aš buvau nusiūsta į priimamąjį. Aš sportuoju ant skersinio ir šokinėju nuo kėdžių. Tai nepadeda. Mama sako, kad ji pasiteiraus vienos draugės, medicinos sesers, ar galima ką nors padaryti. Ji grįžta ir sako, kad nieko nebus, kad lyg ir buvo gydytojas, kuris darė abortus, bet dabar jis jau nebedaro, sako ji. Aš neklausiu, ar yra dar kokių nors kitų galimybių. Man nekyla mintis pačiai nueiti pas gydytoją. Ir, be to, aš, keletą kartų išsižliumbusi, nusprendžiau palikti viską taip, kaip yra. Kūdikis – tai visai puiku. Bus pretekstas prašyti, kad man išnuomotų butą, nebereikės kovoti už teisę į savo kambarį. Įsiutęs tėvas daugiau nebevers iš lovos, kai lauke paliksiu dviratį.

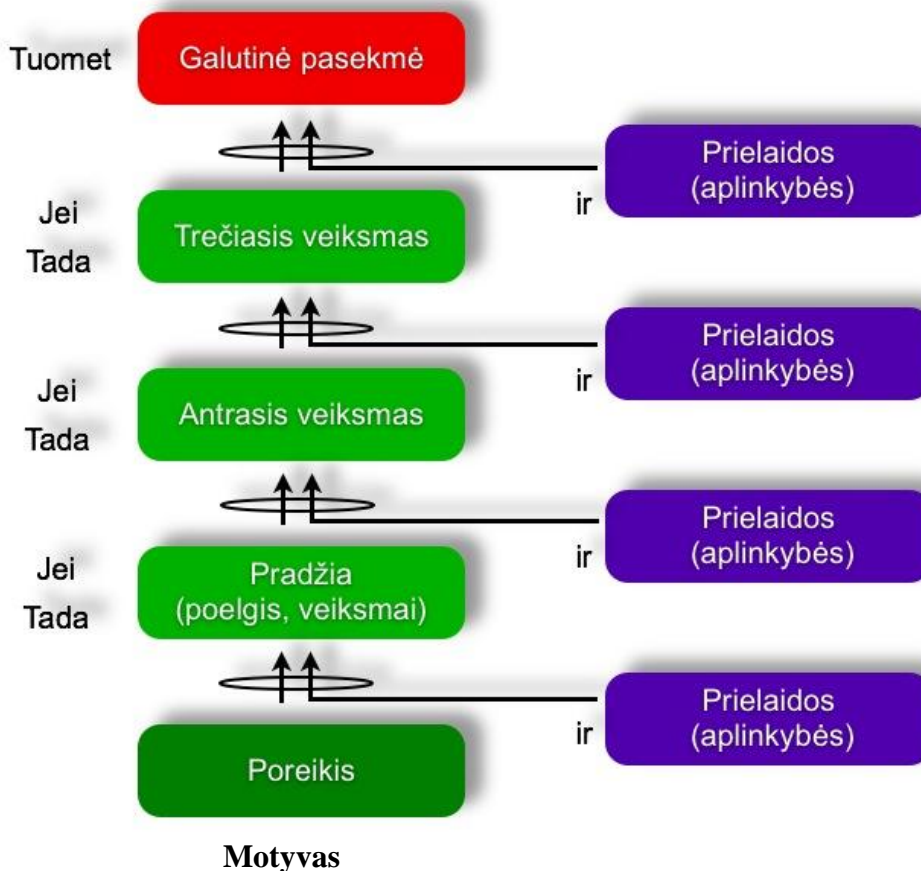
Daugiau nebereikės prašyti kišenpinių. Nereikės lankyti mokyklos. Galėsiu pati viską spręsti.

Mano mama rašo Tadui laišką, kad dabar mes turime tuoktis.

- Kas skatina Agnę išsaugoti vaiką ir tekėti už Tado?
- Ar esi pagalvojęs, kaip pats elgtumeisi tokioje situacijoje?

2 priedas

Loginė pasekmių šaka

Gyvenimo prasmė: egzistencinė patirtis

9–10 pamokos

Tema: Prasmingo gyvenimo atradimas (pagal V. E. Franklį).

Uždaviniai:

- Skaitydami psichologo Viktoro E. Franklio tekstą mokiniai įvertins, kokią svarbą jie asmeniškai teikia gyvenimo prasmei, ir suformuluos *motto*, kuo pagrįstas jų požiūris.
- Diskutuodami grupėse mokiniai analizuos tris „egzistencinės tuštumos“ atvejus ir pristatys keletą konstruktyvių problemos sprendimo būdų bei pagrįs įsitikinimą, kiek jie gali būti veiksmingi.

Mokymosi priemonės: Įvairių spalvų lipnūs lapeliai, rašymo priemonės, dalomoji medžiaga.

Šaltiniai (mokytojui):

- ✓ Viktor E. Frankl *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2008.
Prieiga per internetą:
<http://www.visosknygos.lt/knygos/Viktor.E.Frankl.-.Zmogus.iesko.prasmes.2008.LT-EKNG.pdf>.

Mokymosi veikla:

- **V. E. Franklio teksto „Bevardis kalinyš“ skaitymas.** Pokalbį apie gyvenimo prasmę šioje pamokoje galima pradėti siūlant mokiniams prieiti ir išsirinkti vieną teksto pastraipą iš „Bevardžio kalinio“ istorijos, kurią mokytojas atspausdinęs, sukarpęs mažomis juostelėmis ir sunumeravęs padėjo ant stalo (žr. *priedą*). Toliau tekstas skaitomas (pvz., susėdus ratu) pagal eilės numerį. Mokiniai komentuoja, kokias mintis ar asociacijas jis sukėlė; kaip jie jaustųsi, jei gautų laišką iš bevardžio kalinio; koks ryšys tarp praeities istorijos ir šiuolaikinio žmonių gyvenimo, jaunimo požiūrio į kančios prasmę ir išsako savo išvalgas. Kadangi prasmės klausimas kyla, pasak egzistencijos filosofo Jasperso, *ribinėse situacijose*, šis tekstas turėtų paskatinti „išeiti iš banalios kasdienybės“ ir mokinius skatinti susimąstyti.
- **V. E. Franklio gyvenimo pavyzdžio pristatymas.** Mokytojas pristato mokiniams nepaprastą gyvenimo prasmės ieškojimo pavyzdį remdamasis įvadinio R. Kočiūno straipsniu *Prasmingo gyvenimo atradimas* (žr. *1 priedą* ir kitus interneto šaltinius apie V. E. Franklį). Siūloma pateikti mokiniams diagnostinę užduotį ir paprašyti, kad kiekvienas atsakytų, su kuriais V. E. Franklio teiginiais *sutinka / nesutinka / abejoja*:
 1. *Gyvenimas yra besąlygiškai prasmingas.*
 2. *Kiekvienam žmogui būdingas prasmės siekimas, kuris yra besąlygiškas gyvenimo variklis.*
 3. *Kiekvienas žmogus laisvas pasinaudoti galimybe atrasti prasmę ar ne.*
 4. *Žmogui reikia „kažko“, dėl ko būtų verta gyventi ir net mirti.*
 5. *Jauniems žmonėms svarbiau „rasti gyvenimo tikslą ir prasmę“ nei „uždirbti galybę pinigų“.*
 6. *Žmogus už save atsako pats.*
 7. *Prasmės ieškojimas žmogui dažnai sukelia vidinę įtampą, o ne vidinę pusiausvyrą.*
 8. *Daugelis nežino, ką daryti su laisvalaikiu, juos kamuoja vidinė tuštuma.*
 9. *Žmonės turi pakankamai iš ko gyventi, bet neturi dėl ko gyventi.*
 10. *Laimės neįmanoma siekti, ji turi ateiti pati.*

- **Gyvenimo motto rašymas.** Apie gyvenimo prasmę neverta kalbėti abstrakčiai. Pasak Viktoro E. Franklio, gyvenimo prasmė vis kitokia priklausomai nuo žmogaus, nuo kiekvienos jo dienos ir valandos. Svarstyti šį klausimą bendrais žodžiais būtų tas pats, kaip šachmatų čempionui užduoti klausimą: „Pasakykite, pone, koks yra geriausias ėjimas pasaulyje?“ Tiesiog nėra ir negali būti gero ar geriausio ėjimo atsakai nuo konkretaus žaidimo ir individualios varžovo asmenybės. Tas pats taikytina ir žmogaus egzistencijai. Kiekvienas turi savo ypatingą gyvenimo misiją, konkretų pašaukimą, kurį reikia įgyvendinti.

Mokytojas skatina mokinius pamąstyti apie jų gyvenimo prasmę ir sukurti ją išreiškiantį *motto*. *Motto* – tai frazė ar sakiny, kuris išreiškia žmogaus požiūrį į gyvenimą, užsibrėžtą tikslą. Kaip pavyzdį galima pateikti V. E. Franklio motto: „Gyvenk taip, tarsi gyventum antrą kartą ir pirmą kartą būtum pasiėlgęs taip blogai, kaip ketini elgtis dabar“. Mokiniai gali individualiai pamąstyti 5–10 minučių ir parašyti savo *motto* ant spalvotų lapelių (anonimiškai), kuriuos mokytojas surenka ir sumaišo.

- **Žaidimas „atpėk kieno“ motto.** Mokiniais siūloma: *Tai gal pasidalinkite savo gyvenimo filosofija ir išmintimi?* Mokytojas vėl išdalyja spalvotus lapelius, kiekvienas gauna po vieną (ne savo parašytą) bendramokslinio *motto*. Paeiliui juos skaito, o kiti mokiniai bando atspėti, kurio klasės draugo gyvenimo *motto* tai galėtų būti. Pabaigoje visų *motto* apibendrinami pagal raktinius žodžius ir suklijuojami ant lentos arba sienos kaip vaizdinę pateiktį. Šis žaidimas iš dalies parodo, kaip mokiniai geba suformuluoti aiškų, autentišką arba sąmojingą *motto*, nekopijuodami kitų ir kiek stengiasi suprasti bendraamžių požiūrį.

- **Problemos sprendimas grupėse „Logodrama“.** Ką iš tiesų kiekvienas mūsų turime žinoti ir daryti, kai susiduriame su beprasmybės problema, kurią iškėlė Viktoras E. Franklis?

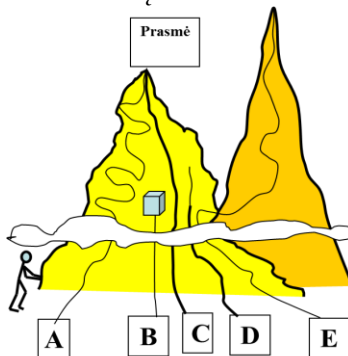
„Tik pasvarstykim apie masinės neurozės sindromą, tokį būdingą jaunajai kartai: yra gausių empirinių įrodymų, kad trys šio sindromo aspektai – **depresija, agresija, žalingi įpročiai** – atsiranda dėl to, ką logoterapija vadina „egzistenciniu vakuumu“, dėl tuštumos ir beprasmybės jausmo“ (žr. šaltinį p.146).

Mokiniais siūloma pasiskirstyti į tris grupes ir aptarti šiuos arba panašius probleminius atvejus.

1. **Nusivylusiojo draugais atvejis.** A. Kamiu romano *Krytis* veikėjo pavyzdys: „Jūs nesuprantate, ką noriu pasakyti? Prisipažinsiu, jaučiuosi pavargęs. Pametu pasakojimo giją ir jau nebeturiu to minties aiškumo, už kurį taip liaupsindavo draugai. Beje, žodį „draugai“ vartoju iš inercijos. Aš nebeturiu draugų – tik sėbrus... Tai supratau tą dieną, kai nutariau nusižudyti, norėdamas iškrėsti jiems pokštą, tam tikra prasme nubausti juos. Bet ką čia nubausti? Kai kurie tikrai nustebtų, bet nė vienas nepasijustų nubaustas. Aš supratau, kad neturiu draugų. O jei ir būčiau turėjęs, kas man iš to? Jei galėčiau nusižudyti, o paskui išvysti jų fizionomijas, tada gal ir vertėtų. Bet žemėje tamsu, mielas drauge, karstas iš storų lentų, o drobulė nepersišviečia“. **Įsivaizduokite, kad į Jūsų klasę ateina nusivylusi bendraamžiais naujokė. Kaip galėtumėte jai padėti pakeisti skeptiško abejingumo nuostatą, įveikti nusivylimą?**
2. **Kalinio atvejis.** V. E. Franklio pavyzdys: „Kadaise į laivą, plaukusį iš Marselio į Velnio salą, įlaipino juodaodį, nuteistą katorgai iki gyvos galvos. Išplaukus į atvirą jūrą garlaivyje (kalbame apie anuomet nuskendusį „Leviataną“) išiplieskė gaisras. Kaliniui, itin stipriam vyrui, nuėmė antrankius, ir jis išgelbėjo dešimt žmonių. Už tai buvo amnestuotas. Jei Marselio krantinėje šio vyro būtų paklause, ar jis mato kokią nors prasmę toliau gyventi, jis veikiausiai būtų papurtęs galvą.“

Įsivaizduokite, kad Jums parašo laišką nuteistas 15 metų kalėti jaunuolis. Kaip galėtumėte jam padėti suvokti pozityvią gyvenimo prasmę, net išgyvenant kalnę?

3. *Ligonio – neįgalaus žmogaus situacija.* Dar vienas V. E. Franklio pateiktas pavyzdys: „Jerry Longas po nelaimės, atsitikusios jam nardant, buvo paralyžiuotas nuo kaklo iki pėdų ir prieš trejus metus visiškai liovėsi valdęs galūnes. Jam tada buvo septyniolika. Šiandien jis spausdina lazdele, kurią laiko burnoje. Bendruomenės koledže specialiu telefonu jis klauso dviejų kursų. Interneto ryšys leidžia Longui ir girdėti auditorijos diskusijas, ir jose dalyvauti. Be to, jis leidžia laiką skaitydamas, žiūrėdamas televiziją ir rašydamas... Longas nusprendė neleisti, kad jį palaužtų tai, kas jam nutiko“. ***Įsivaizduokite, kad esate „Jaunimo linijos“ savanoriai, Jums paskambina jaunuolis, kuris vadina save „žmogum be ateities“ ir kenčia po avarijos griebdamasis žalingų įpročių. Kaip galėtumėte jam padėti suvokti priklausomybės žalą ir priimti tam tikrą nuostatą dėl negalios?***
- ***Apibendrinimas.*** Darbo „logoterapinėse grupėse“ rezultatus apibendrinti ir pristatyti galima taikant vertinimo modelį su kalnu:

Pagal Viktorą E. Franklį, gyvenimo prasmę galime atrasti trimis skirtingais būdais:

- A. kurdami arba nuveikdami darbą (mokinių sprendimų pavyzdžiai);
- C. ką nors patirdami arba ką nors sutikdami (mokinių sprendimų pavyzdžiai);
- E. priimdami nuostatą neišvengiamos kančios atžvilgiu (mokinių sprendimų pavyzdžiai).

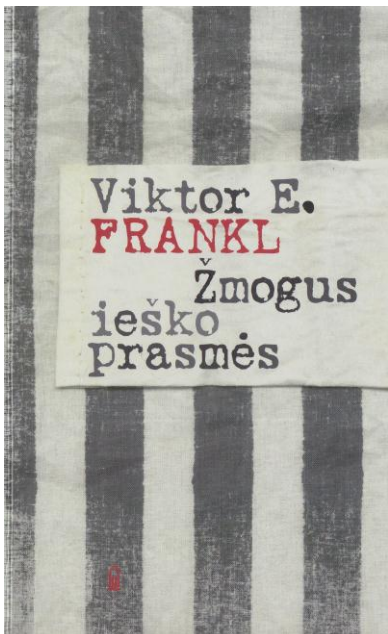
Praktiniai patarimai/galimi sunkumai:

Mokytojas ir pats, ir mokinius turėtų skatinti perskaityti visą V. E. Franklio knygą, o kiekvieną pastraipą apie psichologinius išgyvenimus koncentracijos stovykloje suprasti kaip atvirą frazę, kuria išsakoma egzistencinė patirtis, tačiau nekomentuoti. Mokiniams gali būti sudėtinga apibendrinti savo gyvenimo filosofiją ir ją išreikšti vienu sakiniu, todėl mokytojas paaiškina, kad *motto* jie gali suformuluoti ne vien kaip rimtą samprotavimą, o ir humoristinę frazę. Pasak V. E. Franklio žmogaus stiprybė yra gebėjimas pasijuokti iš savo paties net ir sudėtingoje situacijoje, t.y. taikyti paradoksalų ketinimą. Nederėtų mokiniams diegti tam tikrų filosofinių klišių (pvz., teigti, kad šis *motto* išreiškia konservatyvųjį, skeptišką, postmodernųjį, utilitaristinį požiūrį ar pan.).

Mokinių refleksija:

- *Šią pamoką supratau, kad svarbu mąstyti apie gyvenimo prasmę, nes...*
- *Mane nustebino, sukrėtė...*
- *Prasmingai gyvena žmogus, kuris nėra blaškomas gyvenimo aplinkybių, o tas, kuris...*
- *Mano požiūris į gyvenimą formuojasi, jam daro įtakos...*
- *Gyvenimo įprasminimo galimybių yra įvairių, aš sieju savo ateitį su ...(Lietuva, profesija, šeima ir t.t.).*
- *Mano nuomone, jauni žmonės tampa nusivylę, agresyvūs arba priklausomi nuo žalingų įpročių todėl, kad...*

1 priedas

Bevardis kalinys

1) „Psichologas išgyvena koncentracijos stovyklą.“ Taigi čia ne tiek vardijami faktai, kiek aptariami išgyvenimai; išgyvenimų požiūriu reikia pavaizduoti tai, ką labai įvairiai patyrė milijonai - koncentracijos stovyklą, žvelgiant „iš vidaus“, tiesiogiai ją išgyvenančio žmogaus akimis. Todėl ne didžiosioms piktadarybėms skiriamas šis pasakojimas – tos piktadarybės ir šiaip jau nesyk aprašytos (nors ne visada jomis tikima), – o daugybei mažų kančių arba, kitaip tariant, klausimui: kaip eilinio kalinio sieloje atsispindėjo koncentracijos stovyklos kasdienybė?

2) Pirmiausia reikėtų pabrėžti, jog toliau šiose eilutėse bus aptariami išgyvenimai, susiję su įvykiais ne tiek garsiosiose didžiosiose stovyklose, kiek prasto vardo didesniųjų stovyklų filialuose. Tačiau juk žinoma, kad kaip tik šitos mažesnės stovyklos buvo skirtos vien tik naikinimui. Taigi čia bus kalbama ne apie didžiųjų kankinių ir herojų vargus ir mirtį, o veikiau apie „mažąsias“ aukas ir „mažą“ daugybės žmonių mirtį.

3) Aptarsime ne tai, ką turėjo iškentėti ilgametis kapas* ar vienas kitas „pagarsėjęs“ kalinys, o bevardžio stovyklos gyventojų pasiją. Tai į jį, paprastą kalinį be raiščio ant rankovės, iš aukšto žvelgė kapai. Jis badaudavo iki nusigaluodavo, o kapams bent jau su maistu ėjosi visai neblogai – kai kuriam gal net daug geriau nei kada nors anksčiau gyvenime.

4) Todėl psichologijos, charakterologijos požiūriu kapų tipus reikėtų nagrinėti kartu su esesininkais ar stovyklos sargybiniais, su kuriais šie žmonės supanašėjo ir psichologiškai, ir sociologiškai, su kuriais jie bendradarbiavo. Gan dažnai kapai būdavo nuožmesni paprastų kalinių kankintojai už sargybinius, kartais mušdavo juos net labiau negu esesininkai. Juk apskritai kapais išsyk būdavo skiriami tik tokie kaliniai, kurie kaip tik šioms pareigoms tikdavo, – ir būdavo pašalinami tuoj pat, kai tik „neprisidėdavo prie darbo“.

Aktyvus ir pasyvus elitas

5) Pašalietis, pats niekada nebuvęs koncentracijos stovykloje ir nedaug težinąs, paprastai susikuria visiškai neteisingą stovyklos paveikslą, įsivaizduodamas gyvenimą joje sentimentaliai, supaprastindamas, nes nieko nenutuokia apie nuožmią kovą už būvį, siautėjusių kaip tik tokiose mažesnėse stovyklose ir tarp kalinių. Ši kova dėl duonos kasdienės, arba gyvasties palaikymo ir išsaugojimo, labai dažnai esti itin rūsti: be gailės grumiamasi dėl savo interesų – ar jie būtų asmeniniai, ar artimiausių draugų rato.

6) Tarkime, yra numatytas transportas, neva turįs pervežti tam tikrą skaičių kalinių kiton stovyklon, tačiau spėjama, ir ne be pagrindo, kad bus keliaujama „į dujas“, kad šis transportas – vadinamoji ligotų ar silpnų kalinių selekcija, tai yra bus atrenkami nedarbingi kaliniai, pasmerkti sunaikinimui didelėje, centrinėje stovykloje su dujų kameromis ir krematoriumu. Tą pačią akimirką įsiliepsnoja kova – visų su visais arba vienu grupuočių ir klikų su kitomis. Kiekvienas bando apsaugoti save ar jam artimesnius žmones, išvengti transporto, net pačią paskutinę akimirką „išsibraukti“ iš sąrašų. Visiems aišku, jog kiekvieną šitaip išsisukusį nuo mirties turės pakeisti kitas.

7) Juk apskritai svarbu tėra skaičius – skaičius kalinių, turinčių užpildyti transportą. Kiekvienas

* Capō – galva (it.). Šis žodis į vokiečių koncentracijos stovyklas atklydo iš analogiškų Italijos stovyklų (čia ir toliau – vert. pastabos).

tuomet esti tiesiog numeris – mat sąraše pateikiami vien kalinių numeriai.

8) *Prisiminkime, kad, pavyzdžiui, Aušvice* tuoj po atvykimo atimamas visas kalinio turtas, taigi ir dokumentai, todėl kiekvienas turi galimybę prisiimti bet kokią pavardę, profesiją ir t.t. – galimybę, iš kurios dėl įvairių priežasčių galima išpešti nemažai naudos. Kalinio numeris (daugiausia išstatuiruotas) yra vienintelis neabejotinas dalykas, kuris domina stovyklos valdžią. Jokiam sargybiniui ar prižiūrėtojui, norinčiam kurį nors kalinį „paminėti raporte“ (paprastai dėl jo „tinginystės“), nekiltų mintis klausti pavardės. Jis žiūri tik į numerį, nustatyta tvarka prisiūtą prie tam tikrų kelnų, švarko ir palto vietų, ir užsirašo jį (tai visuomet įvykis, pakankamai bauginantis pasekmėmis).*

9) *Tačiau grįžkime prie numatomo kalinių transporto. Abstraktiems moraliniams svarstymams šiomis aplinkybėmis kalinys neturi nei laiko, nei noro. Kiekvienas galvoja tik apie tai, kaip likti gyvam dėl saviškių, laukiančių jo namuose, ir kaip apsaugoti tuos, su kuriais jis artimiau susijęs stovykloje. Tad kalinys nesusimąstydamas leis įtraukti į sąrašą ką nors kitą – kitą numerį.*

10) *Iš to, kas jau minėta, aiškėja, kad kapai buvo savotiškas neigiamas elitas: tik žiauriausi individai tiko šioms pareigoms (kol kas sąmoningai nutylime išimtis, kurių, laimė, būta ir tarp jų). Tačiau be šito su SS susidėjusio, taip sakant, aktyviojo elito, būta ir pasyviojo: juk iš kalinių, metų metus praleidusių stovyklose, mėtytų iš vienos stovyklos į kitą, galiausiai gyvenusių bent tuzine jų – iš tokių kalinių gyvi galėjo likti paprastai tik tie, kurie šioje žūtbūtinėje kovoje nevengdavo ir smurto griebtis, ir bičiulį apvogti.*

11) *Visi mes, likę gyvi, išgelbėti gal daugybės laimingų atsitikimų, gal Dievo stebuklo (kad ir kaip tai pavadintume), visi žinome ir galime nedvejodami pasakyti: **geriausieji negrižo.***

* Šis miestelis dar žinomas lenkišku pavadinimu Osvencimas

PRASMINGO GYVENIMO ATRADIMAS

Austrijos sostinė Viena į XX amžiaus istoriją jau įėjo kaip trijų didžiųjų psichologijos ir psichoterapijos mokyklų lopšys. Jų idėjos nuostabiu būdu atspindi visą žmogaus gyvenimą. Psichoanalizės tėvo Z. Freudo iškeltas malonumo siekimas kaip svarbiausia žmogaus gyvenimo varomoji jėga taip pat yra svarbiausias vaiko gyvenimo principas. Individualiosios psichologijos pradininko A. Adlerio išaukštintas jėgos siekimas labiausiai atitinka paauglio, jauno žmogaus gyvenimo kolizijas. Suaugusio žmogaus gyvenime svarbiausias yra prasmės siekimas ir atradimas. Šis principas tapo vadinamosios trečiosios Vienos psichoterapijos mokyklos kūrėjo, austrų neurologo ir psichiatro Viktoro Emilio Franklio gyvenimo ir kūrybos šerdimi. Jis pasiūlė vieną pirmųjų egzistencinių psichoterapinių sistemų, šalia kūniškojo ir psichinio iškėlęs dvasinio matmens svarbą pilnaverčiam žmogaus gyvenimui ir ypač jo sveikatai. Šis matmuo apima tokius svarbius žmogaus atributus kaip prasmės siekimas, orientacija į gyvenimo tikslų realizavimą, kūrybiškumas, vaizduotė, intuicija, savo galimos ateities išvalga, sugebėjimas mylėti, išgirsti sąžinės balsą. Šią psichologinę teoriją, išaukštinančią žmogaus dvasioje slypinčius resursus, V. E. Franklis pavadino logoterapija – sistema, padedančia žmogui ieškoti savo gyvenimo prasmės ir ją atrasti.

V. E. Franklis gimė 1905 m. kovo 26 d. neturtingoje šeimoje. Jau paauglystėje jis pradėjo domėtis filosofija, tuo metu garsių psichologų Z. Freudo ir A. Adlerio darbai. Nuo 15 metų skaitė paskaitas Vienos jaunimo klubuose, kur kalbėjo apie laisvės ir atsakomybės filosofiją. Būdamas 16 metų, V. E. Franklis paskelbė pirmą straipsnį Z. Freudo globojamame „Tarptautiniame psichoanalizės žurnale“. Tačiau 1926 m. jis prisijungė prie A. Adlerio, nusivylęs klasikinės psichoanalizės propaguojamu seksualinės energijos išaukštinimu ir nihilizmu. Dar tebestudijuodamas mediciną Vienos universitete, V. E. Franklis pradėjo kurti savąją logoterapijos sistemą, jos centre pastatydamas svarbiausią žmogaus gyvenimą motyvuojančią jėgą – prasmės siekimą. 1930 m. gavęs medicinos daktaro laipsnį, V. E. Franklis iki 1938 m. dirbo Vienos neuropsichiatrijos klinikoje. 1938 m. nacistinei Vokietijai okupavus Austriją, prasidėjo naujas V. E. Franklio gyvenimo etapas. Jis tapo šešiakampe žvaigžde „pažymėtu“ asmeniu. Kaip ir daugelis žydų tautybės asmenų, V. E. Franklis galvojo apie emigraciją, padavė prašymą JAV vizai gauti.

Tuo metu vieną naktį jis susapnavo pranašingą sapną – gausybę eilėse prie dujų kamerų stovinčių psichinių ligonių, kuriems jis pajuto tokią atjautą, kad pats atsistojo į vieną iš eilių, nusprendęs pasirinkti jų likimą. Šį sapną V. E. Franklis vėliau pavadino vienu giliausių savo sapnavimo potyrių. Tai buvo ne vienintelis simbolinis ženklas, turėjęs įtakos jo likimui. Jau gavęs JAV įvažiavimo vizą, V. E. Franklis niekaip negalėjo apsispręsti – pasinaudoti ja ar pasilikti su tėvais. Vieną dieną jis nuėjo į bažnyčią ir meldėsi, prašydamas Dievo duoti jam ženklą, kuris padėtų priimti sprendimą. Grįžęs namo, rado verkiantį tėvą. Paklaustas, kas atsitiko, šis atsakė: „Viktorai, naciai sugriovė sinagogą“, – ir parodė jam marmuro gabaliuką, kurį pasiėmė iš griuvėsių. Jame buvo Toros fragmentas – viena raidė, kuria prasideda priesakas „Gerbk tėvą ir motiną“. Tą pačią dieną V. E. Franklis paskambino į Amerikos ambasadą ir atsisakė vizos. Jis gavo ženklą.

V. E. Franklio sprendimas pasilikti buvo simbolinis savęs transcendavimo veiksmas. Jis pasirinko meilę šeimai, draugams, tautiečiams, o vėliau ir likimo broliams koncentracijos stovykloje, į kurią buvo išvežtas 1941 m. Šiuose pragaro ratuose – tarp kitų ir garsiojoje Aušvico (Osvencimo) mirties stovykloje – jis išbuvo iki 1945 m. Į laisvę V. E. Franklis išėjo stebuklingai išlikusiu žmogumi, kurio propagauta prasmės filosofija buvo patikrinta gyvenimo, pilno kančios ir nuolatinio beveik neišvengiamos mirties laukimo.

Savo išgyvenimus V. E. Franklis aprašė pirmojoje knygoje „... vis vien sakyti gyvenimui TAIP“, kuri pagaliau pasirodo ir lietuvių kalba, ši knyga gausybe pasaulio kalbų yra išėjusi daugiau nei 2 milijonų tiražu. Joje suformuluoti ir trys svarbiausi logoterapijos principai: (1) gyvenimas yra besąlygiškai prasmingas; (2) kiekvienam žmogui būdingas prasmės siekimas, kuris

yra svarbiausias gyvenimo variklis; ir (3) kiekvienas žmogus laisvas pasinaudoti galimybe atrasti prasmę ar ne. Tai ir buvo atsakymai į klausimus, keltus koncentracijos stovykloje – ar turi prasmę gyvenimas čia? ar prasmės siekimas gali padėti kaliniui išlikti gyvam? ar kalinys laisvas pasirinkti prasmę? Nors kentėjimas koncentracijos stovyklose ir beprasmiškas, tačiau kiekvienas savo būties įprasminimo momentas – darbas, pagalba nelaimės draugui ir kt. – padėdavo išvengti dujų kameros. Kitoms sąlygoms esant vienodoms, prasmės siekimas skyrė gyvenimą ir mirtį – praradę viltį mirdavo, o siekę išlikti, troškę vėl pamatyti tėvus, vaikus ar sutuoktinį, norėję papasakoti apie patirtus baisumus ar tiesiog atkeršyti – išlikdavo. Ir kiekvienas būdavo laisvas – ne pakeisti pačią situaciją, o pasirinkti nuostatą nepakeičiamų gyvenimo aplinkybių atžvilgiu. Išgyvendavo žmonės, kurie užuot klausė: „Kodėl tai atsitiko man? Kodėl Dievas (ar likimas) man toks negailestingas?“, – savęs klausdavo kitko: „Ką aš galiu padaryti net šiomis siaubingomis sąlygomis?“ Čia ir prasideda kelias į prasmę.

Po karo V. E. Franklis tęsė psichoterapinę praktiką, nuo 1946 m. vadovavo Vienos poliklinikinės ligoninės neurologijos skyriui, kur logoterapijos metodus sėkmingai taikė netgi labai sunkiems psichiniams ligoniams. Nuo 1955 m. jis yra Vienos universiteto neurologijos ir psichiatrijos profesorius. Kaip vizituojantis profesorius V. E. Franklis skaitė paskaitas daugelyje Amerikos universitetų, tarp jų ir garsiajame Harvarde, taip pat Anglijoje, Australijoje, Šri Lankoje, Indijoje, Japonijoje, Meksikoje, Izraelyje, Rusijoje ir daug kur kitur. Jo pastangomis knygos išverstos ir tebeverčiamos į daugybę pasaulio kalbų. Jį, nepaprastai išaukštinusį žmogaus dvasios jėgą, jo laisvę ir atsakomybę, priima daugelio šalių prezidentai. Galima drąsiai sakyti, kad V. E. Franklio gyvenimas yra puikiausias jo propaguojamos logoterapijos efektyvumo ir gyvenimo įprasminimo svarbos pavyzdys.

Manau, kad ši ir kitos V. E. Franklio knygos, kurios galbūt kada nors irgi pasirodys lietuviškai, yra itin aktualios mūsų šiandienai, kurioje daug nusivylusių, viltį praradusių žmonių – mūsų artimųjų, pažįstamų ar tiesiog sutinkamų miestų gatvėse ir kaimuose. Kaip sako V. E. Franklis, net koncentracijos stovykloje vieni žmonės elgėsi kaip gyvuliai, o kiti – kaip šventieji. Žmogus savyje turi galimybę būti ir vienokiu, ir kitokiu. Ką jis pasirenka, priklauso nuo jo vidinio apsisprendimo, o ne nuo sąlygų. Ši logoterapijos išvada svarbi mūsų nelengvai kasdienai, nes kiekvienas mūsų vėliau ar anksčiau praeina „koncentracijos stovyklas“ savo viduje. Žmogus už save atsako pats.

Dr. Rimantas Kočiūnas

2 priedas Asmeninės kompetencijos vertinimo klausimyno pavyzdžiai

Perskaitykite teiginius ir iš septynių galimų atsakymų variantų pasirinkite vieną, kuris geriausiai Jus apibūdina. Atsakymą atitinkantį skaičių APIBRAUKITE.

1. Apskritai manau, kad esu

2. Lyginant su dauguma bendraamžių manau, kad esu išsiugdęs(-iusi):

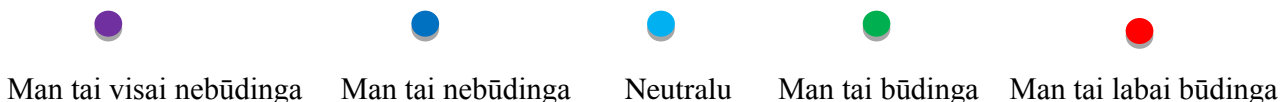

Kai kurie žmonės yra labai pareigingi. Kad ir kas beatsitiktų, jie stengiasi nenuvilti kitų ir prisiimti atsakomybę už savo poelgius. Kiek šis apibūdinimas tinka Jums?

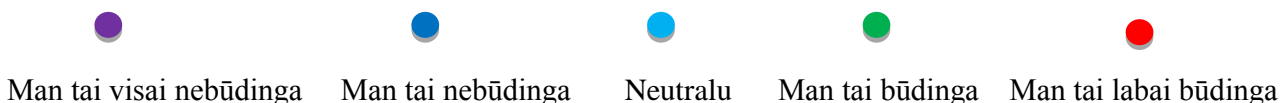

Perskaitykite teiginius ir iš penkių galimų atsakymų variantų pasirinkite vieną, kuris geriausiai Jus apibūdina. Atsakymą atitinkantį skaičių APIBRAUKITE.

4. Aš manau, kad gyvenimas yra visada prasmingas, o skaudi patirtis ar sunkumai padeda bręsti.

5. Per paskutinį mėnesį man itin gerai sekėsi mokykloje ar popamokinėje veikloje, džiaugiuosi savo pasiekimais ir neturiu problemų.

6. Aš visada įžvelgiu teigiamą reikalo pusę.

Toliau surašytos kelios specifinės **priežastys**, kurios žmones kartais paskatina **susilaikyti nuo žalingų įpročių**, nors jie apie tai galvoja arba kas nors jiems yra pataręs tai pabandyti. Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną teiginį ir tuomet pasirinkti skaičių, kuris parodo, kiek kiekviena iš šių priežasčių Jums būtų svarbi kaip **priežastis nevirtoti tabako, alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų**.

Vertindami naudokitės žemiau pateikta skale ir **APIBRAUKITE** skaičių kiekvieno teiginio dešinėje. Stenkitės panaudoti visas pasirinkimo galimybes, kad jūsų įvertinimai nebūtų tik vidutiniški (2, 3, 4, 5) arba tik kraštutiniai (1, 6).

Kiek ši priežastis susilaikyti nuo žalingų įpročių Jums yra svarbi?

7. Pačiam sau gadinti sveikatą, rizikuoti gyvybe ar gatvėje leisti laisvalaikį man būtų beprasmiška.

Visiškai nesvarbu Nesvarbu Iš dalies nesvarbu Iš dalies svarbu Svarbu Labai svarbu

8. Bet kada, kai siekiu tikslo ar turiu problemų, galiu kreiptis į savo šeimą paramos ir patarimo, išnaudoti visas galimybes.

Visiškai nesvarbu Nesvarbu Iš dalies nesvarbu Iš dalies svarbu Svarbu Labai svarbu

Mokinio profilis – laimingumas ir prasmės išgyvenimas

